

גומא והימנז'ה

לפני כ-25 שנה קרא כתוב שורות אלה, בהיותו עול ימים, בריגשה רבה את ספרו של ז'ורז'ה אמארו ים המוות* במשך שנים רבות הדהדה בו הרומנטיקה הנאיבית של ספר זה. השבוע קרא מהר דורה עברית חדשה של ספר זה. ולמיקרא אגדה קסומה זו לא פחתה ריגשתו.

עלילת ים המוות מתרחשת במחוז ה' מורחי של בראזיל, בבאהיא. והיא עוסקת בחיים החופי ים המוות, ים המטביע בתוכו את הנישאים על גליו; חיהם של יורדי ים המתנהלים בעולם שזור שירה ופול' הזים אכזוטיים אלייליים. עולם של שירים של ז'ורז'ה אמארו מגיש את ספרו בנוסח ערמי, כפי שנהוג לספר ברציפי נמל באהיא.

גיבורי הספר הם שלושה. זוג נאהבים ומלכת הים. הספן גומא משועבד לחוקים הים, המצווים עליו להגיש עזרה לטובעים ולסכן למענם את חייו. ואילו אשתו ליביה, שנועדה להיות אלמנה צעירה, מנ' סה להתקומם מול מר גורלה. הגיבורה השלישית היא הימנז'ה, אלילת האהבה ו' המוות, מלכת הים האגדתית, שהימאים שוקעים בעיקבותיה למצולות הים (ראו: ציטוט).

ים המוות הינו ספר ליריאגדתי מרגש. הוא הפך בשנים האחרונות לאחד מה' סרטים הברזילאיים הנהדרים. שיוקן ב' קרוב בארץ. זה ספר המגלה טחח מאותו עולם שלישי רחוק, עולם של אנשים חיים במיגבלות. שאותן קבעו לעצמם, מבלי שיהיו בעלי עניין כלשהו לצאת מהן.

לאחר גאולת ים המוות, ופירסומו מחדש בעברית, מן הראוי יהיה לשוב ולפרסם בעברית שני ספרים נוספים מאת אמארו,

* ז'ורז'ה אמארו, ים המוות, עברית: מנשה לווי, הוצאת ספרית פועלים, 315 עמודים (כריכה רכה).

בתיקוה שלא נס ליחס כמשך השנים: דרכי רעב וארץ פירות הזהב. עולם של סמלים מיתולוגיים פריי מיטיוויים מצוי בים המוות, ומרבתם מכר נסים מסביב לדמותה של ימנז'ה. כמה מהמאפיינים של ימנז'ה, כפי שתוארם ז'ורז'ה אמארו בספרו, להלן:

פולקלור

נכס תרבות

ברכה צפירה, שהיתה בשנות ה-30 וה-40 החשובה והבולטת שבומרות הארצישר' אליות, פירסמה בימים אלה ספר*, שהינו אחד המיסמכים התרבותיים והייחודיים ביותר של התרבות הארצישראלית, בתקופת המנדט הבריטי (תקופה המהווה עד עצם היום הזה שיא היצירה התרבותית בארץ הזאת, למרות שנטיית הדורות ה' אחרונים להתעלם ממנה).

תחת הכותרת קולות רבים מוסיפה ברכה צפירה כותרתמישנה: אצילותה של הש' תייכות מחייבת. ואכן, היא עומדת בספרה בהתחייבותה זו. את הספר פותחת אוטוביוגרפיה קצרה, עניינית ומרגשת. ב' מהלכה מתארת צפירה את דרכה מבית יומים ירושלמי ועד לפיסגת הזמר ה' עממי הארצישראלי.

בפרקים אחרים של הספר מתארת צפיר' רה את תהליך היווצרותו של הזמר ה' ארצישראלי, כזמר יס'תיכוני, שיוצרו עשו כל שביכולתם להדגיש את הקירבה שבין התרבות הנוצרת לבין תרבות היס'תית כון. ברכה צפירה מנתחת ומתארת את הנסיגות שנעשו, בכיוון מיוזגם של מקור רות מוסיקאליים של יהודי תימן, ספרד, פרס ובוכרה, מקורות ששימשו בסיס ל' מנגינות שאותן חיברו מלחיני העידן ה' ארצישראלי לשיריהם של משוררים כי חיים נחמן ביאליק, זלמן שניאור, יצחק

ברכה צפירה האצילות מחייבת

קצנלסוף, נתן אלתרמן, אלכסנדר פו, יונתן רטוש ואחרים. בקולות רבים מביאה צפירה את כל השירים, בליווי תלנים, והיא הופכת את הספר לאנתולוגיה אישית וקפדנית של שירת אותם ימים, אנתולוגיה שהיא ב' בחינת נכס תרבות מהמכובדים ביותר שראויור בזמן האחרון בארץ.

* ברכה צפירה, קולות רבים, אוסף לחנים משל עדות המזרח בישראל ולחנים משל פלחים ובוויים בישראל, עם דברי הסבר, הוצאת מסדה, 288 עמודים (תבנית אבומית).

בחטף

עוז לשירה העברית * מיהו

אנרז'ה ז'אביין? * אפדייק. טולסטוי

והמוות * אויביו של יונה פישר חוגגים

● כמיהגים מדי יום שיש, התעוררו המשוררים הישראלים השכם בבוקר, מיהרו לקיוסק העיתונים השכן, ובבחילות האופיינית דיפדפו בעיתוני אותו היום. במטרה לראות מי פירסם מה, ואז, לנגד עיניהם התנפצה פצצה שלכמותה לא ציפו. במוספי העיפורתי של דבר פורסם שיר מית עמוס עוז, תחת הכותרת באמצע הלילה שיר על ילדה קטנה. לשיר לוותה הקדשה: "השיר הזה נגשמת ילדה קטנה ושמה נוגה שהייתי עושה לה סירוח מנייר". המשוררים שמגעם עם החיים הישראלים ועם המציאות הישראלית נמוג במהלך שנות שיריהם, עמדו פעורי פה. שירו של עמוס עוז היה הלקאה פומבית של השירה הישראלית, הצגת מימד שהמשוררים התעלמו ממנו שנים, מימד האמת. המשוררים דממו ושבו לבתייהם. על-מנת שלא לבייש עצמם בעיני מעריציהם. אחד שלא שמר את ההתרגשות לעצמו היה המחזאי יוסף מונדרי, שאמר במיסדרונות הבימה: "זה מוכיר לי בעוצמה את ביאליק, אולי נולד ביאליק חדש לשירה שלנו". ● בשנות החמישים פורסמו בכתביעת פולניס-קאתוליים שירים, החתומים בשם אנרז'ה ז'אביין - שמו השואל של גיבור סיפורתי פולני. זהותו של מחבר השירים לא נודעה. אחד מהשירים נקרא המחצבה, והוא מסתיים בתיאור תאונה טראגית שבה מוצא פועל המחצבה את מותו. בימים אלה התברר כי המתבר האלמוני של שירים אלה הינו לא פחות ולא יותר מאשר האפיפור החדש יוחנן פאולוס ה-2.

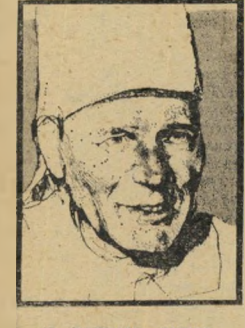

עמוס עוז פצצה

הסופר האמריקאי הנודע נורמן מירר (הערומים והמתים), שהיה נשוי חמש פעמים, סיפר למקורביו: "אני מניח שנישאתי לעיתים כה קרובות מאחר וכולנו עורכים מסעות בדרכים שונות. להיות נשוי לשתי נשים שונות, משול לחיים בשתי ארצות אחרות". סופר אמריקאי אחר, ג'וזף אפדייק, אמר בהקשר אחר: "מעודי לא חיבבתי ספרים שרוצחים בחדווה את נפשתייהם הפועלות. אני חושב שזה מעשה שחייב להיעשות באורח טיכסי, ובאותם הכבוד וההדר שפולסטוי עשה זאת". ● תחת הכותרת מישפט שדה יצא מבקר האמנות של ידיעות אחרונות, אדם ברוך להגנתו של אוצר מוזיאון ישראל יונה פישר, חוך שהוא תוקף בחמת זעם את תוכנית הטלוויזיה חטב שני, שעסקה בסחר-האמנות בישראל. כתב ברוך בין השאר: "הפללתו הציבורית של מר פישר, העקיפה והמתחכמת, היא שעוריה שתרופתה האחת היא מישפטיית. זכות התגובה, שכביכול ניתנה לו, שווה לזכות התלוי לבחור את עובי החבל. מר מוקי הרר (הכתב) שלא ידע מאיפה להתחיל ידע כיצד להמשיך. לצפייה בטלוויזיה חוקים משלה: הצופה יזכור את מר פישר כמי שהורשע..." ומוסיף ברוך: "המפיק יעקוב אנגמן הכתיב בזמנו למר (שימעון) טסלר התנצלות פומבית על פגיעה בתיאטרוננו. יונה פישר עשוי להזחיל אותו לאורך כל האלף-ביית של כללי האתיקה...", מתוך תגובתו של ברוך לתוכנית, לא קשה למצוא את אלה שרקו לפישר מירקחת משיצה שכזאת, והוא מדגיש: "מר פישר הוצג, בשיטת חיתוך ומעברים פשוטה, כנאשם, בלא שהאשמה נוסחה והוגשה במפורש. יתכן שהבמאי היועצת העדיפו לספק את יצירה של חרושת שמועות על פני הגינות המקובלת אף במישפטי שדה מהיריים..." היועצת, שבישלה מירקחת זו לפישר, והופיעה באיצטלה מלאת צדקנות בתוכנית הטלוויזיה, היא דרורית לוויטה, כתבת הארץ לענייני אמנות ירושלים, אויב נוסף שתגו בתוכנית זו היה דני קרוון, ששב והדגיש שהוא אינו זקוק כלל להכרה של המוזיאון, או, כמאמר חז"ל: רמו עבה כשק. ● צנזור חדש שקם לישראל הינו יצחק קרוון, יושב-ראש המועצה הבינלאומית לאידיש, שיצא נגד מישאלתו של הסופר האידי הסובייטי אהרן ורגלים, שביקש לקיים חילופי מישלחות של סופרים יהודיים בין ישראל וברית-המועצות, מישאלה שאותה הביע באוניהם של חברי-הכנסת שביקרו באחרונה בברית-המועצות. יצחק קרוון החל בפעולה ציבורית נירחבת למניעת קשרים תרבותיים מסוג זה בין ברית-המועצות לישראל. ● בישיבת אחת מוועדות-המישנה של המועצה לתרבות ואמנות שבה השתתף ד"ר דן אלמגור, הוא פנה אל יו"ר המועצה, גברת לאה פורת, ותבע ממנה שירישם בפרוטוקול הישיבה, כי מתוך שמונה נוכחים רק הוא (אלמגור) והיא (פורת) אינם חובשים כיפה. ● הטלוויזיה, הממלכתית הסובייטית ביטלה מישדר קריאת שירים מפי המשורר יבגני ייבטושנקו ("באבי יאר") בשל ארבע שורות שיר, במהלכן מותח המשורר ביקורת על הטלוויזיה הסובייטית. השורות הן: "הרות נושבת הלאה ממסכי הטלוויזיה הדבוקים / כל השוטים הגברים והנשים המכושפים / מעל מיגדל - אוסטאנקינו האהוב / מהלומה אחת ממסמרת אותם כמו על שיפוד..." ● חתן פרס נובל 78, יצחק בשביס-זינגר אמר בשבוע שעבר בהסנסנות על הסופר הרוסי ל.ג. טולסטוי (מילחמה ושלום), "מעודו לא זכה בפרס נובל. האמת היא שאילו התגורר טולסטוי בצד השני של הרחוב שלי, לא הייתי הולך לבקר אותו, וגם לא הייתי קורא בכתביו".

יונה פישר עלילה

יוחנן פאולוס 2 שיר

ציטוט

אדיפוס בבאהיא

הכל מתייירים היו מועמה של ימנז'ה. היו מביאים לה ילדים; היו מביאים לה נערות צעירות. אחת מהן, שעיוורת היתה, התנדבה מ' דעתה, וחלכה חייכנית אל ימנז'ה (וודאי האמינה שתראה דברים יפים!). ילד אחד בכה מר בליה שבו הוליכוהו אל ימנז'ה, וצעק אל אמו ואל אביו שאין הוא רוצה למות. וזה היה בליל הגח של ימנז'ה, שנים רבות נקפו מני אז...

ימנז'ה איממה היא משום שהיא אם ורעייה. מים אלה ממנה נולדו ביום שבו נזדווג עמה בנה. אלה שיודעים פרשת ימנז'ה ובנה אורונגא, מעטים הם במל. אנסלמו יודע פרשה זו, וכן פראנ' צ'יסקו הזקן. ואף-על-פי-כן אין הם מרי' ביים לספר בה, כי היא מעוררת זעמה של ז'איאניה. פעם אחת ילדה ימנז'ה לאגאנז'ו, אל היבשה המוצקה, בן, הוא אורונגא, שנתמנה להיות אל האוויר, של כל הנמצא בין השמים והארץ. אורונגא היה מוטט על היבשה, באוויר, אך מה' שבתו של מוטט עד מדמות דיוקנה של אמו, מלכה יפה זו של המים. היא היתה היפה בכל האלילות, ואליה היו באות כל תשור קותיו של אורונגא. יום אחד, נתגבר עליו יצרו והוא אנס אותה. ימנז'ה ברתה, ובמונסתה נתבקעו שדיה, וכך הגיחו המים ואף באהיא זו של-כיל-הקדושים. ומבטנה שהופרתה על-ידי בנה יצאו האוריקסאס האינותניים, ביותר, אלה הממונים על הברקים, על הסופות ועל הרעמים...